

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ДИПЛОМАТА ФЕРНАНДО МОРАНА ЛОПЕСА ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПОСТУ ГЛАВИ МЗС ІСПАНІЇ (1982-1985 РР.)

МАТЛАЙ Л.С.,
аспірантка
Дипломатичної
академії України при
МЗС України

У 80-ті роки ХХ століття перед Іспанією стояв вибір: стати повноцінним членом НАТО чи відмовитися від поновлення договору з США, адаптуючись до нейтралістської позиції. Іспанський міністр закордонних справ Ф. Моран Лопес (1982-1985 рр.) знаходився під впливом шведської моделі розвитку суспільства, Олафа Пальме та нейтралітету. Діяльність міністра закордонних справ Іспанії Ф. Морана Лопеса розкрита на основі особистісно-психологічних факторів.

Ключові слова: Іспанія, зовнішня політика, Міністр закордонних справ, міжнародні відносини, нейтралітет.

Іспанія та Україна – дві великі держави, які разом складають більшу частину Європи, але по-різному вирішують свої зовнішньополітичні завдання. Перша досягла значних успіхів в інтеграції до європейських структур, НАТО, стала впливовою країною, яка бере активну участь у формуванні та втіленні в життя Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Досвід іберійської країни на шляху до демократії та членства в ЄС, в забезпеченні національних інтересів, стратегії сталого розвитку, економічної безпеки не був безхмарним. Основне зовнішньополітичне завдання – приєднання до ЄС – розглядалося невідривно від членства Іспанії в НАТО, а більшість іспанців не сприймали Північноатлантичний альянс позитивно, оскільки організація асоціювалася із США, які підтримували диктатуру Франко.

Сьогодні керівництвом нашої держави заявлено два ключові принципи зовнішньої політики: позаблоковість та євроінтеграція. У своїх кроках дорогою на Захід, Україна намагається заручитися підтримкою офіційного Мадриду, підвалини сучасної політики якого були закладені у 80-ті

роки ХХ століття. Тому, дослідження зовнішньої політики та дипломатії Іспанії в роки правління перших урядів соціалістів, становлення та консолідації демократії, залишається актуальним.

Зарубіжна історіографія теми є досить ваговою. Слід відзначити ґрунтовні праці вчених-істориків, фахівців в галузі міжнародних відносин Ф. Альдекоа, С. дель Ареналя, Е. Барбе, А. Віньяса, Х. Маріна, Х. Мартинеса, Р. Меса, С. Молінеро, Х. Перейри, Х. Тесаноса, Х. Туселля та багатьох інших, в яких розглядається проблематика функціонування дипломатичних інститутів, стратегія зовнішньополітичної діяльності держави та теорія прийняття зовнішньополітичних рішень, відносини між міністрами закордонних справ, послами¹. Серед фундаментальних дослідницьких робіт варто виділити монографії провідних російських іспаністів Н. Анікєєвої, І. Данилевич, А.Красікова, Г. Понеделка, І. Прохоренко, С. Черкасової, С. Хенкіна, Д. Фадєєва². У сучасній українській історіографії практично відсутні наукові праці, присвячені діяльності зовнішньополітичного відомства Іспанії та особистостям видатних піренейських дипломатів в післяфранкістській період, які б поєднували аналіз теоретичних проблем. Окремі аспекти досліджуваної тематики побіжно розглядалися у публікаціях Ю. Беловолова, В. Годлевської, В. Копійки, І. Покровської³.

Мета даної статті – заповнити історіографічну прогалину у висвітленні дипломатичної практики Іспанії на початку 80-х років минулого століття, розкрити основні вектори зовнішньої політики Мадриду та їх практичне втілення.

У 1982 році, після перемоги на парламентських виборах, вперше в історії Іспанії до влади прийшли представники Іспанської робітничої соціалістичної партії (ІРСП). До цього часу партія майже 40 років знаходилася поза законом. Соціалісти сформували коаліційний уряд, який очолив харизматичний лідер ІРСП Ф. Гонсалес. Посаду глави Міністерства закордонних справ Іспанії довірили очолити Ф. Морану Лопесу, як одному із найдосвідченіших іспанських дипломатів, секретарем держави щодо відносин з ЄС був призначений М. Марін, керівником міжнародного відділу канцелярії президента уряду – Х. Янес-Бернуево.

Нова влада розуміє глибокі тривоги щодо подальшого шляху політичної, інституційної, культурної трансформації іспанського суспільства, включаючи його психологію. Центром уваги ІРСП стали питання місця та ролі Іспанії в світі. Зовнішньополітичні перетворення поєднуються зі специфікою країни. Необхідність подолання міжнародної ізоляції, спричиненої диктаторським режимом, пов'язувалася саме з визнанням географічної, історичної, культурної належності Іспанії до Європи. Правляча партія намагалася розвинути відносини з іншими соціалістичними та соціал-демократичними партіями, урядами, міжнародними організаціями. Європейська орієнтація

соціалістів при здійсненні зовнішньополітичного курсу співпадала із задекларованою у 70-80-ті роки минулого століття боротьбою за ідеали демократичного соціалізму, враховувала факт своєї належності до Соціалістичного Інтернаціоналу. Уряд розраховував на підтримку цієї впливової організації при здійсненні свого зовнішньополітичного курсу. У ті роки в іспанській пресі, особливо в газеті “El Socialista” була розповсюджена антиамериканська, антинаївська риторика.

Перемога ІРСП була забезпечена різними факторами історичного та ситуативного характеру. По-перше, на початку 80-х років минулого століття, стала очевидною нездатність правлячої партії Союзу Демократичного Центру (СДЦ) продовжувати демократичні перетворення в державі. По-друге, подальше посилення демократичних процесів вимагало нових виконавців, здатних забезпечити посилення нової політичної системи; проведення суспільно-економічних реформ, які на той час уже були здійснені в промислово розвинених державах Заходу; протидіяти насиллю та тероризму; визначити місце Іспанії в системі міжнародних відносин. Соціалісти, як нові виконавці внутрішньої та зовнішньої політики, в своїх програмних документах чітко висловилися, що складність та гострота проблем, поставлених перед Іспанією, вимагають необхідності створення атмосфери національної єдності, безпеки та спокою⁴.

Ідеологія партії та запропоновані нею цілі розвитку суспільства відповідали потребам іспанської спільноти. Втім, принагідно зазначимо, що зовнішня політика першого уряду соціалістів демократичної Іспанії спершу була політикою ідеологічного спрямування, яка намагалася служити визначеній ідеології, де повсякденна реальність нерідко замінювалася ідеями, тобто, на практиці застосовувалася ідеологічна політика всупереч реальній. Ця політика була адміністративною, керувалася соціалістичними гаслами та ідеологічними критеріями. Історик М. Бланко Тобіо у своїй статті “Зовнішня політика Іспанії: з серцем з іншого боку” писав, що політика Палацу Санта-Крус (приміщення Міністерства закордонних справ Іспанії) з 1982 року знаходилася під впливом особистості Фернандо Морана Лопеса з його прихильністю до “третього світу”, яка стала можливим наслідком професійної кар’єри міністра⁵.

Тому дослідження іспанської дипломатії спробуємо простежити на прикладі особистісно-психологічних факторів Міністра закордонних справ Королівства Ф. Морана Лопеса, його суспільно-політичних поглядів, особистого вкладу керівника зовнішньополітичного відомства в процеси державотворення, розбудову дипломатичної служби, забезпечення національних інтересів.

Джерелами для написання цієї роботи стали численні публікації Ф. Морана в періодичній пресі, його монографії з проблем міжнародних від-

носин, зовнішньої політики⁶, виступи та промови на багаточисленних міжнародних самітах, під час дипломатичних візитів за кордон⁷. Варто відзначити також вагому аналітичну працю “Зовнішня політика Іспанії: соціалістична альтернатива”⁸.

Майбутній відомий політик та дипломат Ф. Моран Лопес народився 25 березня 1926 року в невеличкому містечку Авіла, в Астурії. Юридичну освіту отримав в Мадриді. Вивчав політичні та економічні науки в Парижі та Лондоні. Після закінчення Дипломатичної школи в Мадриді, у 1954 році став професійно займатися дипломатичною діяльністю. Працював в дипломатичних місіях у Лагосі, Аддис-Абебі, Буенос-Айресі, Лісабоні, Лондоні. Був заступником керівника відділу Африки та Близького Сходу МЗС Іспанії. Політична діяльність Ф. Морана також була інтенсивною та напруженою. Він став одним із засновників Соціалістичної народної партії Іспанії. З 1978 по 1982 роки Ф. Моран плідно працював у Кортесах, як вибраний за мажоритарною системою сенатор від провінції Астурія. У 1978 році, з метою посилення позицій лівих сил в країні, Ф. Моран погодився на злиття Соціалістичної народної партії з більш численною та впливовою ІСРП (одна із перших європейських соціалістичних партій, яка була створена у 1879 році). З цього часу доля політика нерозривно пов'язана з вищезгаданою партією, її злетами та падіннями. Ф. Моран був активним та впливовим членом ІСРП. Як член виконавчого комітету партії, він одним із перших серед соціалістів визнав необхідність підтвердити парламентську монархію як прийнятну форму державності, яка має базуватися на широкій народній популярності. Слід сказати, що Моран ніколи не приховував своїх укорінених соціалістичних поглядів, утім, цей факт не позначився на просуванні політика по службовій драбині. До призначення на посаду міністра закордонних справ, Моран мав за плечима майже тридцять років професійної дипломатичної діяльності, та визнання європейськими, латиноамериканськими, африканськими колегами.

Найважливішими завданнями зовнішньої політики уряду соціалістів в досліджуваний період були: вступ країни в Європейський Економічний Союз та покращення добросусідських відносин з Францією, Португалією, країнами Магрибу; ідея ібероамериканської єдності; посилення ролі Королівства в районі Середземного моря; підтримка добрих стосунків з арабським світом та країнами Африки; вирішення питання щодо повернення Іспанії суверенітету над Гібралтаром; досягнення більшої незалежності від США при збереженні партнерських відносин, а також уточнення взаємовідносин з НАТО. Зовнішньополітичне відомство Іспанії, в умовах відставання країни в галузі економіки, основний акцент зробило на просування міждержавних відносин, політики безпеки та оборони.

У 80-ті роки іспанців мало хвилювали загрози зі Східної Європи, зокрема СРСР, їх більше турбували реальні загрози з Півдня, оскільки залишалися неврегульованими питання приналежності двох іспанських анклавів на території Марокко - Сеути та Мелільї. Потрібно було попереджувати потенційні конфлікти. Тому, свій перший офіційний візит в якості міністра закордонних справ Іспанії, Ф. Моран Лопес здійснив у Рабат наприкінці 1982 року. Напередодні цього візиту марокканська газета “Le Matin”⁹ надрукувала на першій сторінці заяву Морана про те, що стабільність Марокко важлива для стабільності Іспанії. Також відзначалося, що відносини між двома державами мають покращитися. Перед заявою іспанського міністра, його марокканський колега М. Бусетта оприлюднив у північноафриканській газеті “Al Alam”¹⁰ свою статтю, присвячену Ф. Морану. В ній говорилося, що вибір впливового іспанського дипломата має особливе значення для Рабата, оскільки міністра призначили на посаду президент уряду та король Іспанії. В той же час було згадано, що Ф. Моран брав активну участь у розробці та поданні до Гаагського міжнародного суду позову, де засуджувалися претензії Марокко на Західну Сахару як такі, що не мають юридичної та політичної основи. Втім, далі визнавалися ґрунтовні знання іспанського міністра стосовно проблем Магрибу, вказувалося, що саме це розвіює побоювання марокканців, викликані перемогою Іспанської робітничої соціалістичної партії. Однак, не обійшлося і без інших застережень. Міністр закордонних справ Марокко назвав ІСРП - партією нового напрямку, де домінують європейські тенденції і в той же час бракує глобального бачення проблем Магрибу та Африки, а також висловив сподівання, що у подальшому іспансько-марокканські проблеми будуть вирішуватися. Згодом, Ф. Моран під час свого офіційного візиту до Марокко висловив бажання Іспанії шукати шляхи взаємопорозуміння з країнами Магрибу за допомогою політичного діалогу та гнучкості, взаємної поваги.

Необхідно звернути увагу на той факт, що Іспанія в післяфранкістський період була змушена балансувати між Марокко та Алжиром, які протягом багатьох років ведуть боротьбу за домінуюче положення у Північній Африці. Оскільки Мадрид з Марокко пов'язували тісні економічні, культурні стосунки, а з Алжиром - добре налагоджене торговельне партнерство, Іспанія мала проводити зважену зовнішню політику стосовно арабського світу. В питаннях Західної Сахари, “Фронту Полісаріо”, іспанські політики та дипломати надали перевагу надійності та стабільності відносинам з Марокко, певним чином ігноруючи ідеологічний аспект. “Фронт Полісаріо” не отримав прямої підтримки зі сторони Іспанії, не визнало Королівство і Демократичну Республіку Сахраві.

На думку Ф. Морана, успіхові взаємовідносин між країнами Південної Європи та Північної Африки сприятиме деполітизація Середземноморського регіону¹¹. Міністр добре усвідомлював, що стратегічне положення Іспанії залежить від її вкладу у вирішення проблем безпеки в регіоні, де постійно жевріла небезпека прихованих конфліктів. Відносинам з арабським світом соціалісти надавали особливого значення і підкреслювали важливість врегулювання близькосхідних проблем. Соціалістичний уряд у провадженні близькосхідної політики закликав до чесного паритету між Ізраїлем та Організацією Визволення Палестини. Все ж Іспанія на початку 80-х років залишалася єдиною західноєвропейською державою, яка не мала дипломатичних відносин з Ізраїлем. Втім, вона також офіційно не визнала і Організацію Визволення Палестини. Ізраїльський дипломат та дослідник у галузі міжнародних відносин С. Хадас свідчить, що в ті роки дипломатія його країни використовувала друзів Ізраїлю, лідерів урядів, міністрів і парламентарів з різних кінців світу з метою тиску на Іспанію, спонукаючи останню до врегулювання відносин з єврейською державою¹². Це підтверджує сам Ф. Моран, який зазначає, що проізраїльське лоббі було величезним у медіапросторі, парламентських та економічних колах¹³. Однак, Міністерство закордонних справ Іспанії враховувало інтереси арабських країн у вирішенні близькосхідного питання, засуджувало анексію арабських територій силами ізраїльської армії і вимагало поступок від Ізраїлю. Проблема встановлення іспансько-ізраїльських дипломатичних відносин просувалася повільно і була успішно завершена лише у 1986 році.

У своїй статті “Зовнішня політика Іспанії” Ф. Моран окреслює перспективу: “Іспанія є середньою силою в системі міжнародних відносин, хоча в регіональному плані може бути, без сумніву, важливою та впливовою силою”¹⁴. Тому, одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики Королівства став європейський. Іспанія мала адаптуватися до інтеграційних процесів, які відбувалися на континенті. Соціалісти розуміли, що модернізація та демократизація суспільства, обумовлена лише внутрішніми потребами, не дасть вагомих результатів. Тому ці процеси в Іспанії проводилися у відповідності з процесами глобалізації та інтеграції. Тут слід додати, що керівництво держави тяжіло до європейського шляху розвитку, прагнути об’єднатися з європейськими демократіями та швидше наблизитися до них в соціально-економічному плані. Ф. Моран, як і більшість соціалістів, у 80-ті роки доводив, що європейська орієнтація держави сумісна з нейтралітетом, який розглядався найбільш прийнятним для позиції Іспанії в міжнародних відносинах. Це пояснювалося в першу чергу тим, що більшість відомих політиків та дипломатів в період режиму Франко знаходилися в еміграції, або здобули

освіту в європейських державах. Зокрема, сам Ф. Моран навчався в Парижі та Лондоні, добре знав історію Європи, її традиції і вважав Іспанію невід’ємною частиною Старого світу.

Під керівництвом Ф. Морана зовнішньополітичне відомство організувало та провело складний переговорний процес з питань інтеграції Іспанії до структур Європейського Економічного Співтовариства. Іспанська дипломатія доклала максимуму зусиль по усуненню основних протиріч між ЄЕС та Іспанією. Зокрема, були узгоджені квоти видобутку вугілля, виплавки сталі, виробництва сільськогосподарської продукції, вилову риби, обговорені питання тривалості “перехідного періоду”, бюджетної політики ЄЕС, прав іспанських робітників в ЄЕС. Великою заслугою Ф. Морана стало підписання Договору приєднання 12 червня 1985 року.

Втім, слід наголосити, що соціалісти вперше зіткнулися з необхідністю вирішення таких глобальних проблем. Діючи в опозиції та критикуючи попередні уряди на основі ідеологічних постулатів, при владі вони змушені були враховувати реальні політичні умови, факт належності країни до НАТО, позиції держав-членів Альянсу, які ставили можливість вступу Іспанії в ЄЕС в пряму залежність від продовження перебування в Північноатлантичному Альянсі. Слід підкреслити, що входження Іспанії в НАТО було ініційовано та впроваджено урядом Союзу Демократичного Центру на чолі з Л. Кальво Сотело з метою залучення іноземних інвестицій для захисту від зовнішніх загроз та боротьби з сепаратизмом та тероризмом. Вирішуючи вступити в НАТО, СДЦ проігнорував позиції лівих сил у цьому питанні, а лідер цієї партії неодноразово висловлювався в засобах масової інформації, що географічне розташування Королівства взагалі є несумісним з нейтралітетом. Тому, у травні 1982 року Іспанія стала 16 членом НАТО, всупереч волі більшості громадян країни. Згодом, у липні 1982 року попередник Ф. Морана на посаді міністра закордонних справ - Х. Перес Льорка та посол США в Іспанії Т. Тодман підписали погоджувальні документи “Згоду про дружбу, оборону і співпрацю” між двома державами. Атлантичний напрям зовнішньої політики був збережений, Іспанія на цьому історичному етапі підтверджувала право США користуватися військово-повітряними та військово-морськими базами, станціями зв’язку.

Підкреслимо, що міністр закордонних справ Ф. Моран ніколи не приховував свого ворожого ставлення до НАТО, ототожнюючи вищезгадану організацію з війною, мілітаризмом, підпорядкуванням інтересам США. Він не був прихильником вступу Іспанії до Північноатлантичного Альянсу, оскільки, як і більшість соціалістів того часу, знаходився під впливом ідей Соціалістичного Інтернаціоналу, шведської політичної моделі Олафа Пальме і бачив зовнішню політику нейтральною.

Складна політична ситуація в країні, гостра необхідність структурних змін не завжди дозволяли правильно вирішити зовнішньополітичні проблеми. “Від вступу в НАТО ми не отримали захисту територіальної цілісності Іспанії, оскільки згідно з пунктом 6 (Північноатлантичного договору) виключені Сеута і Мелілья, - наголошував Ф. Моран - повернення Гібралтару також не передбачене. Я запитував високопоставлених американців, чи мала б Іспанія, знаходячись в НАТО, право вето, щоб він (Гібралтар) не використовувався в якості бази НАТО? Ні, вона б його не мала”¹⁵. Будучи досвідченим політиком, він чудово розумів, що США ніколи не дозволять Іспанії вийти з НАТО. Всупереч своїм ідеологічним переконанням, Морану довелося підтвердити відмову від виходу з НАТО, яка стала платнею за вступ країни до ЄЕС та розширення міжнародних економічних зв'язків Королівства. Без сумніву, на політичний вибір Морана вплинула і позиція керівника уряду Ф. Гонсалеса, який після численних двозначних заяв у пресі, на радіо, телебаченні, виступах на міжнародних форумах, згодом чітко висловився на парламентських дебатах у жовтні 1984 року за членство Іспанії в НАТО без входження у військову організацію альянсу. Цей вимушений крок дозволив іспанським політикам знайти прийнятний баланс між європейським та атлантичним напрямками свого зовнішньополітичного курсу, який тяжів в бік першого.

Важливе місце у дипломатичній діяльності Ф. Морана відводилося вирішенню проблеми Гібралтару, адже понад 300 років цей скелястий мис на півдні Піренейського півострова знаходиться у колоніальному володінні Великобританії і є спірною територією між двома морськими державами - Іспанією та Великобританією. Геостратегічне положення півострова та Гібралтарської протоки на перехресті морських шляхів має дотичність до національних інтересів середземноморських держав. У 1982 році соціалісти здійснили перші спроби вирішення гібралтарського питання шляхом переговорів та певних поступок Великобританії, сподіваючись на підтримку останньої у вступі до ЄЕС. У грудні цього ж року іспанський уряд оприлюднив рішення про відкриття пішохідного сполучення з Гібралтаром. Дипломатичні потуги обох держав увінчувалися почерговим успіхом. Слід сказати, що тільки на протязі 1983 року Ф. Моран зустрічався зі своїм англійським колегою Д. Хау майже десятком разів. Напружено працювала іспансько-британська робоча комісія, яка складалася із високопоставлених урядовців обох країн. Висувалося безліч взаємних пропозицій та контрпропозицій. Підсумком нелегких двохсторонніх переговорів стала Брюссельська декларація 1984 року, згідно з якою Іспанія припинила блокаду Гібралтару, відновила комунікації з півостровом, а Великобританія погодилася обговорювати і надалі питання суверенітету цієї території.

Зауважимо, що міністр закордонних справ Іспанії Ф. Моран відчував особливу прихильність до “третього світу” і вважав, що формування “особливих відносин” з ібероамериканськими державами тільки посилить автономію Іспанії та її значення як посередника у провадженні зовнішньої політики з Латинською Америкою для європейського континенту і США¹⁶. Іспанська дипломатія під його керівництвом значно активізувала свою зовнішню політику, практичне втілення своїх національних інтересів у Латинській Америці. Постійно підкреслюючи важливість різносторонніх політичних, економічних, культурних зв'язків з Іспанією (ісп. Hispanidad - іспанська спільнота: багатонаціональне співтовариство держав та народів, в яких велику роль відіграє іспанська мова та культура), Іспанія намагалася стати для своїх колишніх колоній партнером, інвестором, джерелом фінансової допомоги. Зовнішньополітичний курс Мадриду був націлений на модернізацію ібероамериканських країн, посилення в них ролі демократичних інститутів, стабілізацію політичної та фінансово-економічної ситуації в регіоні. Крім того, дипломатичні зусилля МЗС Іспанії були спрямовані на просування привабливого іміджу Королівства в ібероамериканських державах, застосування політики “м'якої сили”, підтримку та захист іспанських інвесторів та інвестицій. Зокрема, в Латинській Америці добре спрацьовувала особиста дипломатія короля Хуана Карлоса, глави уряду Ф. Гонсалеса, а також самого очільника МЗС Ф. Морана. До цього слід додати, що розвиваючи широкі політичні, торгово-економічні, культурні контакти з країнами Ібероамерики, зовнішньополітичне відомство Іспанії не підтримує центрально-американську політику адміністрації США. Ф. Моран, виконуючи урядові постанови, спрямовує зусилля дипломатичної служби на врегулювання положення в Центральній Америці, підтримку Контадорської групи, створеної у квітні 1983 року Мексикою, Венесуелою, Панамою та Колумбією. Іспанські дипломати взяли повномасштабну участь у підготовці “Каракаської декларації”, де засуджувалися військові методи вирішення проблем регіону, зокрема, американської інтервенції в Гренаді. Цю декларацію у лютому 1984 року від імені Королівства підписав Ф. Гонсалес.

Аналізуючи дипломатичну практику міністра закордонних справ Ф. Морана, вищезгаданий іспанський вчений М. Бланко Тобіо писав: “Його політикою не була Західна Європа. Його політикою не були США. Його політикою не був Північноатлантичний альянс. Його політикою був “третій світ”. Його політикою була маргіальність”¹⁷. Ці більш ніж суперечливі висновки спростовують інші науковці. На думку професора А. Віньяса, дипломатична діяльність Ф. Морана не була кон'юнктурною, а була такою, що дає результати в середньостроковій та довгостроковій перспективі¹⁸.

Слід сказати, що Ф. Моран відвідав з офіційним візитом Радянський Союз наприкінці травня 1983 року. Під час цього візиту сторони підписали Програму наукового та культурного співробітництва між двома державами на 1984-85 роки, а також угоду про морське судоходство та співпрацю в морських перевезеннях. Також були обговорені питання усунення загроз військових дій, попередження нового розгортання гонки озброєнь. До цього необхідно додати, що Ф. Моран завжди був послідовним борцем за нерозповсюдження ядерної зброї у світі.

Особисто Ф. Моран добре усвідомлював, що забезпечення зв'язків та контактів з іноземними країнами потребує підтримки професійної та відповідальної кадрової дипломатичної служби. Виходячи з цього, міністр вимагав від апарату свого відомства максимуму зусиль для створення високоефективного механізму підготовки, прийняття та просування рішень, що стосуються ключових питань глобальної та регіональної політики. Іспанська дипломатія на початку 80-х років піддалася суттєвому процесу модернізації, особливо у сфері дипломатичного спілкування. Були проведені реформи та кадрова ротація міністерства, яке стало проводити відкриту політику, роз'яснюючи громадянам зовнішньополітичні зусилля уряду. Ф. Моран дав поштовх першим спробам реструктуризації міністерства, очоливши комісію експертів у виборах до Білої книги Адміністрації зовнішніх зносин.

Втім, дипломатична служба Іспанії в цей період пережила і авторитарний стиль правління ІСПІ, який іспанські науковці охарактеризували як "феліпізм" (термін походить від імені очільника уряду Феліпе Гонсалеса), коли влада в державі була сконцентрована в руках вузького кола професійних політиків. Додамо, що міністр Моран був значною політичною фігурою, авторитетним членом урядової команди. Відбиток авторитаризму відчувався у діяльності зовнішньополітичного відомства, оскільки дипломатична служба формувалася у специфічних умовах, мала певні особливості свого становлення та розвитку, спиралася на потужний державний апарат, який мав витоки з франкістського авторитаризму. Видатний іспанський вчений, фахівець з міжнародних відносин А. Мартін Вільяс пише: "Велика кількість дипломатів, які працювали ще за Франко, залишалися на своїх місцях, головним чином за кордоном. Багатьох із них задовільняв консенсус, прийнятий суспільством. Однак інтелектуальне перетворення і адаптація до нової влади професійних досвідчених дипломатів проходили важко"¹⁹.

Безумовно, набутий практичний досвід у провадженні зовнішньої політики держави, викликав зміни в ідеології міністра, який визнавав необхідність переосмислення змісту соціалістичних ідей,

неможливість втілення архаїчної моделі соціалізму в парламентській монархії, оскільки процеси інтеграції та глобалізації призводили до розмивання навіть самого поняття "соціалізм". Переосмислення політичних поглядів Ф. Мораном, відбувалося доволі болісно, з моральними втратами. Однак, своїми головними політичними принципами, він не поступився, що в результаті вартувало йому посади міністра. Через його принциповість, безуспішну протидію вступу Іспанії в НАТО, главі уряду Іспанії Ф. Гонсалесу довелося замінити Ф. Морана прагматичним політиком – реформатором Ф. Ордоньесом. Слід сказати, що 68 процентів іспанців не підтримали цього рішення²⁰.

Іспанці вбачали у своєму міністрові образ відповідального працівника, який мав чіткі та ясні ідеї щодо зовнішньої політики держави, хоча Ф. Моран не відповідав традиційним уявленням про дипломата. Зокрема, він був повністю позбавлений штампу "striped pin", яким англійці називають амбіційних, доглянутих, слідкуючих за модою, дипломатів. Проте, співвітчизники високо оцінили його талант, добросесність, працьовитість та відповідальність. У 1985 році одна із іспанських газет надрукувала результати опитування населення щодо діяльності та особистості міністра закордонних справ²¹. Свою підтримку Морану висловили 73 проценти респондентів і лише 9 процентів відгукнулися неохайно. По дев'ятибальній шкалі міністр закордонних справ отримав 6,8 балів. Зарубіжні ЗМІ, зокрема впливова британська газета "The Guardian", високо оцінили дипломатичну діяльність Ф. Морана та очолюваного ним Міністерства закордонних справ щодо переговорів з Європейською Співдружністю та Великобританією, просуванні вирішення проблем Гібралтару. Іспанське зовнішньополітичне відомство було названо найуспішнішим у ХХ столітті²².

Зазначимо, що в період з 1987 по 1989 рік Фернандо Моран був постійним представником Іспанії в ООН, активно та впливово відстоював інтереси своєї держави як член Європейського парламенту.

Підсумовуючи, варто сказати, що дипломатичні зусилля Ф. Морана були спрямовані на покращення іміджу Іспанії, визнання її важливої ролі у світовій та регіональній політиці, подальше розширення різносторонніх економічних, політичних, культурних контактів Королівства. Перспективним напрямком у висвітленні даної тематики є дослідження реорганізації Міністерства закордонних справ Іспанії, подолання бар'єрів елітарної замкненості професії, впровадження широкої практики міжнародних самітів в Мадриді та багатоплановості піренейської дипломатії у врегулюванні питань зовнішньої політики, бізнесу, торгівлі, роззброєння, тероризму тощо.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Aldecoa Luzárraga, F. Constantes de la política exterior española // *Política y sociedad*, Nº 2, 1989.-P. 61-78. Id. : La política exterior de España en perspectiva histórica 1945-1984: de la autocracia al Estado de Derecho// *Revista ciencias sociales* , Nº 63, 1984.P. 111-132; Arenal, C. del. La política exterior del gobierno socialista // *Política Exterior*, №100, 2004.-P. 111-126. Id. : Arenal, C. del. España y la OTAN. Textos y Documentos, Madrid, Tecnos, 1986, -492 p.; Барбе Е, Солер-і-Леча Е. Відносини між державами Європи і Середземномор'ям:життєвий виклик / Е Барбе, Е Солер-і-Леча. // *Журнал польського інституту міжнародних відносин "Європа"* -т.4, № 2(11),2004.-С.7-23; Vinas, A. En las garras del aguila.Los pactos con Estados Unidos, de Francisco Franco a Felipe Gonzales (1945-1995). Barcelona, 2003; Marin,J.M., Molinero, C. Historia politica de España 1939–2000. Madrid, 2001.-511 p.; Martines Jesus,A. Historia de Espana siglo XX 1939-1996, Madrid: Ediciones. Catedra, S.A., 1999; Mesa,R. Democracia y politica exterior de España. Madrid: Eudema, 1988 .P.33-41; Pereira J.C. La politica exterior de Espana (1800-2003). Madrid, 2003.-616 p.;Tezanos, I.F., Catarello,R. La transicion democratica espanola. Madrid: Editorial Sistema, 1989.-P.147-180; Tussel J. Dictature franquista y democracia, 1939-2004.-Barcelona,2006.-481 p.
- ² Див. : Аникеева Н.Е. Испания в конце XX – XXI века / Аникеева Н.Е. // *Новая и новейшая история*. – 2006. – №2.- С.71-84. Ї ж: Испания – государство автономий в объединенной Европе / Аникеева Н.Е // *Современная Европа*. 2007. № 2. С.91-102; Данилевич И.В. Испытание властью. Испанская социалистическая рабочая партия в 80-е годы / И.В. Данилевич. – М.- 1991.-150 с..Ї ж: Автономизация Испании / И.В. Данилевич // *Полис*, 1995, №5.-С.121-130; Красиков А.А. Испания и мировая политика.Полвека дипломатической истории / А.А.Красиков.-Международные отношения,1989,-350 с.; Понеделько Г.Н.Испанское государство. Взгляд в прошлое и настоящее. - М.,1991.; Прохоренко И.Д. Традиции и внешняя политика: опыт постановки проблемы (на примере современной Испании) / И.Д. Прохоренко.// "Мировая экономика и международные отношения " . - М.,-1993.-№4; Ї ж: Национальный интерес во внешней политике государства: опыт современной Испании. / И.Д. Прохоренко.- М., Графика,1995; Черкасова Е.Г.Важнейшие проблемы внешней политики Испании в послефранкистский период / Е.Г Черкасова // *Военная и внешняя политика западноевропейских государств*.- М.,1986; Ї ж: Новый Генеральный секретар НАТО и проблема вступления Испании в военную организацию союза / Е.Г Черкасова // "Мировая экономика и международные отношения", М.,1996,№5; Ї ж : Политические проблемы присоединения к ЕС государств Иберийского полуострова / Е.Г Черкасова // *Западноевропейская интеграция : политические аспекты* .- М.,1985; Ї ж : Средиземноморье во внешней политике Испании 70-е-90-е гг. / Е.Г Черкасова // *Европейский альманах*,1997; Фадеев Д. А. Опыт политики переходного периода. Испания после Франко / Д. А. Фадеев // *Полис*. – 1991.-№5. – С. 121-128; Хенкин С.М. Испания после диктатуры / С.М. Хенкин. – М., 1998.-С.54-66. Його ж. Становление и консолидация демократии: испанский вариант. // *Полис*.- 2002, № 5. – С. 170-179. Його ж.; Испания после диктатуры. / С.М. Хенкин. - М.: Наука, 1993. – 197 с. Його ж. " Три консенсуса" на пути к демократии / С.М. Хенкин // *Полис*.-1993,- № 3.- С. 188.
- ³ Беловолов Ю.Г. Политическая система современной Испании (1975-1995) // Ю.Г.Беловолов.-Донецк:ДНУ,1997.-79 с.; Годлевська В.Ю .Перехід від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960-1982). / В.Ю.Годлевська. - Вінниця: ВНТУ,2009.-158 с.; Копійка В.В.Проблеми вступу Іспанії та Португалії до європейського співтовариства / В.В. Копійка // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*.-2000.-Вип.2.-Частина 2.-С.182-191; Покровська І.С.Іспанський досвід наближення до НАТО / І.С.Покровська // *Вісник Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка*.-Серія.Міжнародні відносини.-1998.-Вип.10.-С.22-26.
- ⁴ *El Socialista*, 1982, 17 dec.- P.15.
- ⁵ Blanco Tobio, M. Política exterior Espanola:con el Corazon en otra parte // *Cuenta y razón*, 1986.-num.23, mayo-junio.-P.35-42.
- ⁶ Ministerio de Asuntos Exteriores: Discursos y declaraciones del ministro de Asuntos Exteriores D. Fernando Moran Lopez, 1982-1985, Ministerio de Asuntos Exteriores, Oficina de Información Diplomática.
- ⁷ Morán, F. El socialismo y el nuevo orden mundial // *Zona abierta*, 1980. -Nº 25.-P.75-94; Id.: La Comunidad Europea y Régimen Autonómico // *Sistema: Revista de ciencias sociales*, 1994, Nº 118-119.- P. 181-185; Id.: La reconstrucción de un nuevo orden // *Cuenta y razón*, 1993.-Nº 80-81.-P. 13-15; Id.: La OTAN y los escenarios de defensa que afectan a España // *Revista de ciencias sociales*, 1980.-Nº 35.- P. 119-152.
- ⁸ Morán, F. Una política exterior para España: una alternativa socialista.Barcelona: Planeta, 1980.- 415 p.
- ⁹ *Le Matin*. 01.12.1982.
- ¹⁰ *Al Alam*. 29.11.1982.
- ¹¹ Morán, F. Una política exterior para España: una alternativa socialista.Barcelona: Planeta, 1980.- P.152.
- ¹² Hadas,S. Un legado para la Transicion Israel. Documento de Trabajo,num.1-Fundacion Transicion Española,M.,2010.-44 p.
- ¹³ Morán, F.España en su sitio, Editorial Plaza y Janes.Barcelona,1990.-P.177.
- ¹⁴ Morán, F. La política exterior Española // *Leviatan: Revista de Hechos e ideas*, 1984.-№16.-P.8.
- ¹⁵ .Moran F. Comparecencia ante la Comision de Asuntos Exteriores del Senado (30.06.83) // www.mae.es/mae/textos/OID/1830630.htm.
- ¹⁶ Grugel, J.España y Latinoamérica // Richard Gillespie, Fernando Rodrigo and Jonathan Story (eds.), *Las relaciones exteriores de la España democrática*. Madrid: Alianza, 1995.- P 191.
- ¹⁷ Blanco Tobio, M. Política exterior Espanola:con el Corazon en otra parte // *Cuenta y razón*, 1986.-num.23, mayo-junio.-P.37.
- ¹⁸ Viñas Martín A. Dos Hombres para la transición externa: Fernando Morán y Francisco Fernández Ordóñez / *Historia contemporánea*, Nº 15, 1996 (Issue dedicated to: Nombres propios para una diplomacia), P. 271.
- ¹⁹ *Ibid.*, P. 264.
- ²⁰ *Diario 16* -8.07.1985.
- ²¹ *Diario 16* - 10.06.1985.
- ²² *The Guardian*-5.06.1985.

Matlay L.S. Social and political sights of Fernando Moran Lopes and his activity in the rank of the head of the Spanish Ministry of Foreign Affairs (1982-1985 years)/ Diplomatic academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

Spain had two options: become a full member of NATO or refuse to renew the treaty with the US, adopt a neutralist position. The Spanish Minister of Foreign Affairs F. Moran Lopez (1982-1985) was influenced by the Swedish model and Olaf Palme and neutralist was first option. The activity of minister of foreign affairs of Spain F. Moran Lopes is examined on the basis of personality-psychological factors.

Key words: Spain, foreing policy, Minister of Foreign Affairs, international relations.

Матлай Л.С. Общественно-политические взгляды дипломата Фернандо Морана Лопеса и его деятельность на посту главы МИД Испании (1982-1985 гг.)/ Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

В 80-е годы XX столетия перед Испанией стоял выбор: стать полноценным членом НАТО или отказаться возобновить договор с США, адаптируясь к нейтралистской позиции. Испанский министр иностранных дел Ф. Моран Лопес (1982-1985 гг.) находился под влиянием шведской модели развития общества, Олафа Пальме и нейтралитета. Деятельность главы дипломатического ведомства Испании раскрыта на основании личностно-психологических факторов.

Ключевые слова: Испания, внешняя политика, министр иностранных дел, международные отношения, нейтралитет.

*Стаття надійшла до редколегії 02.06.2011
Прийнята до друку 21.07.2011*